

Виолета А. Николовска (1966)¹

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Факултет образовних наука

ЈЕЗИЧКЕ ГРЕШКЕ КАО ИНДИКАТОР ЈЕЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Резиме: Централна теза од које полазимо је да студенти учитељских факултета, у настави из предмета матерњог језика, поред лингвистичких знања, треба да стекну и одговарајућу културу језичког изражавања. Управо због тога, у Студијским програмима Факултета образовних наука на Универзитету „Гоце Делчев“ у Штипу, инкорпорирали смо предмет под називом: *Македонски језик са културом (језичког изражавања)*. Предмет анализе нашег рада је управо сегмент *култура језичког изражавања*. Поставили смо себи циљ да утврдимо ниво језичке културе наших студената током њиховог студирања. Предмет наше анализе је електронска и усмена комуникација студената са професорима, њихове пројектне активности и завршни испит (у писменој форми). Језичке грешке анализирамо на два плана: на плану компетенције система (различитих језичких нивоа) и на плану компетенције употребе језика (употреба различитих функционалних стилова) (Del Hajmz 1980). Наше истраживање је показало да студенти имају низак ниво комуникативне компетенције (компетенције употребе језика у социјалном контексту). Под комуникативном компетенцијом подразумевамо вербалну, али и невербалну комуникацију, као и употребу стандардног језика као нарочитог типа социолекта/наддијалекта. Познавање метајезика (језика научне дефиниције у граматичким истраживањима) код наших студената је на вишем нивоу од познавања комуникативно (социјално) детерминасаних стилова језичке употребе. Резултати нашег истраживања показали су нам у ком правцу треба да развијамо одговарајући предметни програм (*Матерњи језик и култура језичког изражавања*). У том смислу и овај рад је посвећен сагледавању односа између наставних садржаја и исхода који добијамо.

¹violeta.nikolovska@ugd.edu.mk

Кључне речи: *компетенција система, компетенција употребе, језичка култура.*

Violeta A. Nikolovska PhD (1966)

University “Goce Delcev” - Stip,

Faculty of Educational Sciences

IRRREGULAR USE OF STANDARD LANGUAGE AS INDICATOR OF CULTURE OF LANGUAGE EXPRESSION

The central thesis from which we start our research is that students of the Faculty of Educational Sciences (future teachers and educators in pre-school institutions) in their native language courses, in addition to linguistic knowledge, should acquire adequate culture of linguistic expression. This has motivated us, to name the subject in this field, studied by students of the Faculty of Educational Sciences at the University Goce Delchev in Shtip: *Macedonian language and culture of linguistic expression*. In our analysis, we will focus on the segment *Culture of linguistic expression*. Our goal was to explore the level of linguistic culture of our students during the teaching process, including their final exam. We analyzed the irregular use of standard language on two levels: the level of competence of the system (different language levels) and the level of communicative competence (knowledge to use language in social context, to use appropriate styles of standard language). Our research has shown that students have a low level of communicative competence: verbal and nonverbal communication, the use of standard language as a particular type of sociolect. The competence of the metalanguage (the language of scientific definitions in the study of language) for our students is at a higher level than communicative competence (communicative / social determined styles of standard language use). The results of this research show us in which direction to develop the course *Macedonian language and culture of linguistic expression*. The paper will provide us with insights concerning the connection between teaching contents and outcomes we get.

Key words: *competence of the system, communicative competence, culture of linguistic expression.*

1. Увод

Предмет анализе нашег рада је учење матерњег језика: његови циљеви, садржај, утицаји. Врло често се, када је реч о настави матерњег језика, посебно када није у питању настава књижевности, поставља питање: *Зашто да учим македонски (матерњи језик)? Па знам да говорим...*

Сваки процес учења мора да има сврху и мотивацију. Шта ће мотивисати наше студенте да проучавају овај предмет, који је један од главних предмета студијских програма на наставним факултетима? Они треба да открију једну тајну. Тајна је - како је могуће са само 31 гласом (у случају македонског језика) пренети толико изјава, написати књиге, поезију, стварати науку... Та тајна је граматика. Граматика није баук. То је тајна која треба да се открије. Посебно структуралистички приступ језичкој анализи (Sosir, 1969; Kaler, 1980) граматика представља као тајну. Тајанствени систем ограниченог броја (елементарних) јединица, које се комбинују на различитим нивоима, сваки хијерархијски виши ниво са сложенијим јединицама, систем са сопственом структуром. Систем у ком су јединице дефинисане и добијају своју вредност (valeur) кроз односе које имају једна са другом. Слично као и људи. Када се на овај начин приступи изучавању система матерњег језика, његове граматике, настава постаје занимљивија. Проучава се тајна једног језика. Тада може да се говори о томе шта је заједничко различитим језицима, а по чему се разликују. То је једна страна медаље коју треба освојити. Други је језична култура. Да би нашим студентима усвајање језичке културе постало важно, они треба да имају усвојен појам културе уопште, респектабилности, племенитости. А то је већ нешто што би требало да утиче на цео образовни систем, а не само на наставу матерњег језика.

2. Компетенција система и компетенција употребе (комуникациска компетенција)

Предмет који студирају студенти Факултета образовних наука на Универзитету „Гоце Делчев“ у Штипу, а који је у домену наставе матерњег језика, носи назив *Македонски језик са културом изражавања*. То значи да се састоји од два сегмента: наставе граматике и стицања (надградње) језичке културе. Током наставе овог предмета,

студенти стичу две врсте језичких компетенција: системску компетенцију и компетенцију употребе² (Del Hajmz, 1980). Ако наши студенти знају како да говоре свој матерњи језик, то је оно што се усваја у синтагми компетенција система. У ствари, оно што представља наставу граматике матерњег језика је процес у којем несвесно знање језика које поседује сваки изворни говорник, у складу са терминологијом Н. Чомског „системска компетенција“ (Николовска, 2012: 118), постаје свесно. Наравно, да би се овај процес одиграо, потребно је да се усвоји и мета-језик, језик научне дефиниције, којим се описује овај језички систем. Студенти долазе на факултет са извесним предзнањем из ове области. Они су већ упознати са језиком научне дефиниције. Оно што је задатак у настави матерњег језика, који се односи на стицање системских компетенција, јесте продубљивање тог знања и обогаћивање метајезика. Нове теорије у лингвистици више нису само дескриптивне, већ експликативне. Покушавају да одговоре на питања зашто и како се одређени процеси у језику одвијају. Ово учење матерњег језика чини занимљивијим. Наравно, метајезик се у лингвистици стално обогаћује. Јавља се потреба да се дефинишу и уреде термини, али то је већ посао лингвиста, а не будућих учитеља. Будући учитељи, у ствари и сви они који проучавају матерњи језик, усвајају метајезик који описује систем њиховог матерњег језика. На то треба се усредсредити настава граматике матерњег језика: на организацију система и проучавање метајезика.

Други сегмент назива предмета који уче будући учитељи је *Култура изражавања*. У ствари, настава у домену ове области прелази у домен опште културе. Кључни моменат у настави који се односи на ову област је изградња свести. Свест да постоји нешто што је наддијалекат. Једна социолошки одређена језична форма која се према писаним и неписаним правилима употребљава у датим друштвеним контекстима (јавна комуникација). То је стандардни језик, који има своју норму и свој регистар - функционалне стилове употребе (научни, административни, публицистички, разговорни, песнички - књижевни). Ради се о стицању не компетенције система, већ компетенције употребе (комуникацијске компетенције). „Lingvistička teorija kompetenciju tretira kao usvajanje sposobnosti da se proizvode, razumevaju i sve i bilo koje

²У ствари, Дел Хајмз (Del Hajmz, 1980: 136-137) користи термин комуникацијска компетенција, али ми смо се одлучили за термин компетенцију употребе јер има ограничено значење, које се односи на одређени говорни чин (са свим његовим особинама), за разлику од термина комуникацијске компетенције за који сматрамо да је шири и који би обухватао и компетенцију језичког система.

gramatične rečenice nekog jezika. Dete, od kojeg bi bilo koja, pa i sve gramatične rečenice jednoga jezika mogle poteći s jednakom mogućnošću, dakako da bi predstavljalo jednu vrstu društvenog čuda. U stvari, u društvenoj matrici u kojoj ono usvaja svoj gramatički system, dete takođe usvaja i system njegove upotrebe s obzirom na ličnosti, mesta, svrhe, ostale komunikativne mogućnosti, i tako dalje, ali i s obzirom na sve komponente komunikativnih događaja, skupa i sa stavovima i ubeđenjima u odnosu na njih. Ono razvija i obrasce za upotrebu jezika u razgovoru, obraćanju, standardnim rutinama i sličnom. Kroz tako definisano usvajanje ustanovljava se detetova *sociolingvistička* kompetencija (ili šire, komunikativna kompetencija), zapravo, njegova sposobnost da u društvu sudeluje ne samo kao njegov član koji pri tom i govori, već i kao član koji komunicira.”(Del Hajmz, 1980: 136). Одавде произилази и дефиниција комуникацијске компетенције (компетенције употребе): то је употреба језика у друштвеном контексту; „систем употребе језика с обзиром на личности, места, сврхе, остале комуникативне могућности...” (Del Hajmz, 1980:136).Према Дел Хајмзу (Del Hajmz,1980:137), сваки друштвени однос нужно укључује и/или успостављање одговарајућих средстава комуникације која су својствена или специфична за тај однос. Комуникацијска средства су структурирана на начин који је неодвојив од карактеристика друштвеног односа. Ова средства стоје на располагању условима под којима се регулишу друштвени односи, њихова природа, последице.

У погледу компетенције употребе, потребно је да се усвоје два кључна концепта. То је концепт стандардног језика (ситуацијски одређен језични идиом, наддијалекат, резултат друштвене конвенције) и концепт дијалеката. Као што смо рекли, стандардни језик има одређену ситуацијску употребу (у образовању, правосуђу, медијима, јавној комуникацији). То је једна врста социолекта. Што се тиче дијалеката, постоји предрасуда која има социолошку основу и коју треба разбити. Студенти, наиме, треба данауче да дијалекти нису језичке грешке, већ језичка стварност. Оно што треба да буде укључено као садржај њихове компетенције употребе је знање у којој је ситуацији друштвено, културолошки прихватљиво користити стандардни језик, а у којој дијалекат. Компетенција употребе подразумева знање и спремност студента, интелектуалца, зависно од ситуације, да одабере језичку варијацију, језички идиом (за термин језички идиом, види Шкиљан /Škiljan, 1985: 137/) са којим ће комуницирати. Поред тога, у оквиру формалне комуникације стандардним језиком, да уме да изабере одговарајући функционални стил (административни, научни, разговорни ...). Иако смо

очекивали да је та компетенција већ стечена у додипломском образовању, наше истраживање је показало да је ова врста комуникацијске компетенције међу нашим студентима најмање развијена.

Што се тиче првог типа компетенције, компетенција система, дидактички приступ настави матерњег језика треба да омогући студенту да се усредсреди на разлике између свог говора и стандардног језика. Усредсређивањем на разлике у два подсистема, студенту је омогућено да уме да се самопоправља при коришћењу стандардног језика и на тај начин га правилно користи.

У односу на студенте источног наречја македонског језика (где се налази Универзитет „Гоце Делчев“) треба нагласити неке од следећих карактеристика³, на пример:

- Што се тиче акценатског система, штипски говор има покретни нагласак, за разлику од стандардног, који је фиксиран и антепенултима. Акценатске целине се не формулишу, иако је препорука у стандардном језику да се акценатске целине формулишу.
- У односу на морфологију глагола, говорник из источног региона се препознаје по томе што глаголе из и-глаголске групе пребацује у е-глаголску групу. На ово током вежби треба обратити посебну пажњу.
- У парадигмама имперфекта прво лице једнине нема карактеристични наставак (као што је у књижевном језику –*е*), итд.

3. Језичне грешке (анализа)

Циљ нашег истраживања је да се утврди ниво језичке културе студената током прве године студија, када слушају предмет *Македонски језик и култура изражавања*. То значи да ниво језичке културе није статичан, истражујемо га у динамичном процесу, процесу усвајања. Наши резултати показују ниво језичке културе који студенти имају приликом уписа на факултет, у динамичном процесу њене надградње током предавања из предмета *Матерњи језик са културом изражавања*. За потребе нашег истраживања анализирали смо комуникацију студената са предметним професором, како

³Разлике између стандардног језика и дијалеката могу да се потраже у поглављима Опште граматике македонског језика (Бојковска и сар., 2008).

вербалнутако и електронску, њихов језички израз у комуникацији на часовима (предавањима и вежбама), као и њихов језички израз на завршном писменом испиту.

Језичке грешке анализирамо на неколико нивоа:

- Употреба интерпункцијских знакова (најнижи ниво у односу на компетенцију стандардног језика);
- Употреба одговарајућег функционалног стила (регистра) стандардног језика;
- Интерференција дијалектних карактеристика у стандардном систему (у случајевима када се мења регистар);
- Синтакса (особине састављања реченице).

Најнижи ниво употребе стандардног језика је употреба интерпункцијских знакова. Ради се о конвенционалном договору који не задире у језички систем, већ само регулише писмено изражавање (стандардним) језиком. Наравно, интерпункција (у писменој комуникацији) одражава ритам, динамику говора, укључујући и интонацију и паузе, али је врло мали број студената тога свестан. Када би имали информације и свест да интерпункцијским знацима, писмено, показују динамику свог говора, вероватно би их више користили. Нажалост, и у усменој комуникацији, ретко ко (чак и интелектуалци) пази на дикцију, ретко ко се труди да има негован, култивисан говор.

Оно што смо приметили је да наши студенти ретко користе интерпункцијске знаке. Ове грешке су биле најчешће при коришћењу стандардне норме. Од интерпункцијских знакова се углавном користи тачка, мада се дешава да се и она не користи на крају реченице. Чини се да зарез не постоји у свести наших студената, а ако се и користи, не зна се ни како ни где.

*Професорке немам поени уште ако можете да ми **ставете**, за да можам да пријавим проектни и да заверм семестар (порука није потписана, из поштанске адресе може да се види да је то неки Влатко...)*

Влатко, кој сте вие? Број на индекс, факултет, зошто досега немате внесено поени, сте сработиле ли нешто?

Поздрав

Влатко Ѓоргиев од оделенска настава 141789 да работев

Влатко Ѓорѓиев од одделенска настава 141789незнам професорке требаше вие да ми внесете имам се сработено Поздрав⁴

Правописни садржаји су обухваћени у предметним програмима македонског језика у пред-универзитетском образовању. Међутим, они се подучавају на традиционалан начин, као учење лекција и правила, без објашњавања сврхе тих средстава у комуникацији. Наравно, у проблему употребе интерпункцијских знакова велика је улога средстава комуникације на друштвеним мрежама у којима се гради нови тип културе - инстант култура, у којој је све (или треба да буде) брзо, без много напора, без „непотребног“ кликања. Инстант култура се шири читавом културом живљења: инстант кафа, брза храна, брза пошта, брзи ауто, инстант кредит ... У тој брзини се губи естетика живота, па и естетика комуникације. Интерпункцијски знаци нису ништа друго него естетика у писаној комуникацији. Дидактички приступ треба управо на то да се фокусира. Када би знали зашто их користе, студенти, млади људи, сигурно би их користили. Поготово ако знају да тиме одражавају динамику свог говора: на пример, значајне паузе.

Наравно, треба поменути и да је култура говора, писменог и усменог, део свести о култури уопште. Нажалост, живимо у времену када култура није нарочито цењена, не у овом материјалистичком, потрошачком, инстант-оријентисаном друштву.

Стандардни језик има своје регистре (функционалне стилове) који се користе у зависности од говорне ситуације, теме, саговорника. Закључак нашег истраживања је да међу студентима не постоји свест о потреби промене функционалног стила (регистра) стандардног језика у различитим комуникацијским ситуацијама. Ово доказује чињеницу да наши студенти (већина њих) нису стекли комуникацијску компетенцију (компетенцију употребе) током свог додипломског образовања. Комуникација са професором је у већини случајева неформална, као и са пријатељем (и вербална и невербална комуникација) и најчешће на дијалекту. Још једну ствар треба напоменути: на часовима студенти покушавају да говоре стандардним језиком (и то

⁴У примеру је приказана цела комуникација са студентом, да би се илустровала, у ширем смислу, култура комуникације: поред језичких грешака, студент није ни потписан ни одговарајућепредстављен (професору који предаје више предмета на различитим факултетима). Језичке грешке су болдиране, нема потребе да се коментарише стил изражавања.

само када нешто презентирају на вежбама). Свака друга комуникација са професором (постављање питања, на пример), укључујући и електронску комуникацију, у већини је случајева на дијалекту. Притом, употреба дијалекта није појава интерференције карактеристика дијалекта студента у стандардном говору, већ је последица одсуства напора да се говори стандардним језиком. Разлоге за ово треба тражити у окружењу у којем живе наши студенти: у којој се мери у том окружењу у јавној комуникацији користе стандардни језик, колико је развијена култура комуникације, и, на крају, у понашању њихових наставника у предуниверзитетском образовању који су вероватно имали такав образац понашања - да предају на стандардном језику, а осталу комуникацију са ученицима да обављају на свом говору. Једна стратегија која би се бавила културом изражавања у заједници свакако би требала да направи истраживање које би укључивало и културу изражавања наставног кадра (укључујући промену регистра у одговарајућим ситуацијама) и да предложи начине за побољшање језичке култура (чак и нешто основније, као на пример - изградња свести о култури језичког изражавања) и код самог наставног кадра. Пр.:

Zdr Profesorko ,

bive zamolila da mi pisete povratna informacija , vo vrska so predmetnata materija po vasiot predmet Makedonski Jazik so kultura na izrazuvanje , jas sum vonreden student , i istiot treba da go polagam na 22 fevruari vo ovaа ispitna sesija.

Maja Stojanovska Od Skopje vcera sto bev kaj vas vo kancelarija

Odnapred vi Blagodaram

Pozz

Пример је комбинација неформалног, разговорног стила са примесамa формалне комуникације и елементом административног стила (*учином*), неформалним писмом (латиницом) и „народно“ формулисаном релативном реченицом: *Maja Stojanovska Od Skopje vcera sto bev kaj vas vo kancelarija*. Интерпункције и има и нема, великих слова има и где не треба. Збрка језичних стилова.

У случајевима када студенти мењају регистар, користе стандардни језик, језичке грешке могу дати драгоцен допринос дидактици наставе матерњег језика (и културе изражавања). Настава која се односи на компетенцију система стандардног језика треба и може да има има компаративни приступ. Наиме, нагласак при излагању системских карактеристика стандардног језика треба да буде на оним особинама стандардног

језика које се разликују од карактеристика говора студената. На тај начин, проучавајући системи метајезик којим се систем описује, студенти такође усвајају норму стандардног језика и такоунапређују своју језичку културу.

За студенте из источног региона, где се налази Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, фокус у настави матерњег језика треба да се стави на следеће карактеристике (по којима се разликују од стандардне језичке норме):

- Акцентирање (за разлику од стандардног језикау комје акценат фиксиран и антепенултима, у штипском говору акценат је слободан);
- Тачно одређивање глаголске групе (у штипском говору глаголи и глаголске групе се пребацују у е-глаголску групу, пр. *мисли – мисле, оди – оде*);
- Употребапуне формечланског наставка – *от* (у штипском говорује у скраћеној фонетској формичовеко, *дено*);
- Употреба лексике (разумевање појма дијалектне лексике и када је прикладно да се употреби а када не, обогаћивање речника синонимима, тачно разумевање интернационализама итд.);
- Линеаризација елемената у сложеним глаголским формама и у целој реченици (*знам го, дојдел е*) итд.

Међутим, најдубљи, најзначајнији проблем у нашем образовном систему, који проналази свој одраз у језичкој култури, јесте изражавање мисли. Синтакса, посебно конструкција сложене реченице, је директан језички израз развоја мисли. Наше истраживање је показало да наши студенти не умеју да се изразе, не могу јасно да формулишу своје мисли. На синтактичком нивоу скоро да нема разлике између дијалеката и стандардног језика (ређе, нарочито у источним и југоисточним говорима имаје у линеаризацији). Међутим, наши студенти показују да не умеју да саставеправилну и јасну реченицу. Посебно је неправилна, неразвијена структура сложене реченице, која управо одражава сложеније мисаоне процесе. У оквиру просте реченице (са једним предиктивном језгром као основним) приметили смо да сеправе грешке у односу на конгруенцију, што сведочи да логичко мишљење код наших студената није развијено. Ово сведочи о стварној, функционалној неписмености у

нашој заједници (што потврђују и нека истраживања). Слабости у конструисању реченице сведоче о томе да се мало чита. Језични израз је вежба: вежба се читањем и вежба се писањем. Резултати нашег истраживања су показали ретке примере граматички, стилски, али нажалост и логички формираних реченица.

Од језичких грешака на нивоу синтаксе, најчешће и најзначајније су следеће:

- Погрешно структурирана релативна реченица

Развој односне реченице, карактеристичне за књижевни, публицистички и научни стил, предмет је за посебну обраду. Правилно структуриране односне реченице указују на виши ниво језичке културе. Из лекторског искуства са сигурношћу можемо да кажемо да чак и наши истакнутији интелектуалци праве грешке у формулисању односних реченица. Обично се ремети веза између везивне речи и релативизоване синтагме на коју се односи, тако да се најчешће добија неразумљива реченица. Навешћемо пример у ком студент покушава да преприча део лекције:

*Теоретичарот Херман Паул спаѓа **во**младограматичарите, **кој** вели дека не постои изучување на јазикот без изучување на неговата историја.*

У примеру је погрешна употреба предлога (у овом контексту, много је прикладнија употреба предлога *меѓу*) и поремећена је веза између релативизоване именске групе и односне заменице. Из реченице је очигледно да *Херман Паул ... вели дека не постои изучување на јазикот...*, но место односне заменице *кој*, одмах после назива *младограматичарите* по логици језика нас наводи на закључак да се односна реченица односи на тај назив (*младограматичари*). Ово је пример који лако може логично да се протумачи. Но, има примера и који нису једнозначни за разумевање, па чак и нису логични.

- Грешке у конгруенцији између субјекта и предиката (нелогичне реченице)

Ова врста грешака није резултат лошег образовања или недовољног читања, јер још када деца уче матерњи језик (када стичу компетенцију система), реченице које стварају постају логичне. Овакве језичке грешке код наших студената показују недостатак пажње, немар у процесу учења и реаговања. Вредно је споменути да такве грешке нису

само случајне, већ су и честе у писменом изражавању наших будућих академских грађана.

...според Хумболт, изразната форма на зборовите и нивното значење зависел од менталитетот на народот и го изразува нивниот поглед кон светот.

Предикат *зависел* је уједнини, и (глаголска л-форма) је у мушком роду. Са којим субјектом се слаже? *Хумболт*? Једино је ова именица мушког рода, но то нема логике. *Форма, зборови, значење* – ни једна од ових именица није мушког рода, у једнини. Остављамо по страни чињеницу да *везник и* који повезује две синтагме у субјектном положају имплицира да је предикат у множини. За оне који знају теорију о којој студент пишеи ово би било нелогично, јер од менталитета народа, од специфичности психолошке структуре говорних представника, према Хумболту (Ivić 1983: 39), зависи конкретна организација повезаности звуковне са значењском страном њиховог језика. А то је већ сасвим другачија информација од оне коју даје студент.

Када се говори о језику, граматички, мора да се буде математички прецизан. Постоје језичке везе које, ако се наруше, доносе нелогичне реченице или чак реченице са погрешним информацијама.

- Утицај других језика при конструкцији реченице

Ове грешке су најчешће резултат употребе литературе написане на другом језику, и утицаја масовних медија. Најчешће у синтакси наилазимо на утицај српског језика: употреба *везивног саставатака да* уместо стандардног *така што*; употреба састава *како биса* финалном важношћу; *разлагање да*-конструкције (одвајање *да* од глагола, што је нетипично за македонски језик). Ово су примери језичке интерференције и разликују се од претходних, који су показивали проблеме и са мисаоним процесом студената.

Здраво професорке до кога треба да ја доставам проектната задача како би го полагал испитот во јуни? Поздрав

Као што може да се види из примера, интерпункција скороредовно изостаје. Овај пример показује и употребу неодговарајућег, неформалног, разговорног стила у комуникацији.

4. Утицаји истраживања: Креирање наставних садржаја на основу резултата који добијамо

Резултати нашег истраживања показали су слабости у креирању наставних садржаја и слабости у наставној пракси у дофакултетском образовању, с једне стране, а с друге стране су показали у ком правцу треба да се развија факултетско образовање, не само будућих учитеља, већ и сваког интелектуалца у заједници. Истраживање је показало једну чињеницу која доминира: студенти располажу нижим нивоом језичке културе (компетенција употребе) у односу на знања која су стекли из области граматике (компетенција система). Ова чињеница може да буде резултат два фактора: лекцијашко учење, учење без размишљања и без разумевања и слаба језичка култура наставног кадра. Свакако, проучавање језичке културе у наставном процесу у дофакултетском образовању би нам пружило корисне информације и помогло у креирању стратегије за њено подизање на виши ниво, али према понашању студената (као што је горе споменуто), врло је вероватно да наставници само током предавања користе стандардни језик, а у другој комуникацији са студентима користе дијалекат. Стога наши студенти користе исти модел комуникације.

У дофакултетском образовању⁵, језична култура се усваја имплицитно (преко језичног понашања наставника) и у оквиру предмета Македонски (матерњи) језик, који обухвата садржаје из области граматике, књижевности, културе језичког изражавања, и медијумске културе.

У високом образовању посебно треба да одвојимо Учитељске факултете и факултете који образују наставни кадар из различитих дисциплина (математике, биологије, енглеског језика ...) од свих осталих студијских програма који нису наставно оријентисани (из различитих научних дисциплина). Једном учитељу је потребно да стекне знања о језичном систему матерњег језика који ће предавати, посебно треба да разуме метајезик који се користи да би се описао систем, и да стекне језичку културу. Те две области треба да буду обухваћене у студијским програмима. Ово смо на Факултету за образовне науке обухватили у предмету Македонски језик са културом изражавања. Студијски програм може се побољшати тако да се предмет слуша најмање два семестра, јер сматрамо да је то један од основних предмета за будуће учитеље. За

⁵У Републици Северној Македонији дофакултетско образовање је обавезно.

све остале профиле наставника, сматрамо да је неопходно да студијски програми који едукују наставнике из различитих научних дисциплина имају предмет Култура изражавања, јер њима није толико потребно граматичко образовање колико им је потребно да стекну негован језички израз. Ово су неки факултети на нашем Универзитету прихватили, а неки нису. Оно што је Универзитет урадио је увођење изборног предмета (универзитетског) Македонски језик. На реализацији ове идеје има још да се ради, али је постављен чврст темељ.

Какве садржаје би требало да обухвата предметни програм Културе језичког изражавања⁶? Свакако, студенти треба да стекну теоријска знања која се односе на стандардни језик (историја, обележја, појам стандардан језик у односу на дијалекат), његове функционалне стилове, ортографске и ортоепске норме. Међутим, настава из овог предмета мора да буде интерактивна: да се дају задаци да напишу есеј, молбу, захтев, да импровизују службен телефонски разговор, интервју за посао итд. Такође треба да се ради на речнику студената: да ли разумеју и правилно користе интернационализме, да им се дају задаци да пронађу синонине за одређене речи, итд. Циљ овог предмета је јасно и лепо изражавање, нешто што заправо спада у област реторике.

Ипак, подизање језичке културе у једној заједници захтева развијање читаве стратегије која треба да буде део активности надлежних министарстава образовања, науке и културе, која би укључивала и активности у медијумима (попут кампање „Пишите ћирилицом“) итд. Да бисмо створили свест о томе да је лепо да имамо негован језички израз, треба да будемо креативни, забавни (термин који користе млади) и упорни. И да дамо добар пример.

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ

1. Бојковска, С., Минова-Ѓуркова, Л., Пандев, Д. и Цветковски, Ж. (2008). *Општа граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Просветно дело.

⁶У том смислу могу се погледати: Л.А. Введенская, М.Н. Черкасова 2004; Николовска 2012; Костић 2016.

2. Введенская, Л. А. и Черкасова, М. Н. (2004). *Русской язык культура речи*. Ростов н/Д: Феникс.
3. Костић, Ђ. (2016). *О култури говора и језика*. Београд: Штампарија РТС.
4. Николовска, В. (2012а). *Современите теории за реченицата и македонската реченица*. У: Гајдова, У., Груевска-Мацовска, С. Андријевска, Н. (ур.). *Македонистика 11 (1-222)*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
5. Николовска, В. (2012б). *Култура на изразувањето*. Скопје: Виолета Николовска.
6. Najmz, D. (1980). *Etnografijakomunikacije*. Beograd: Beogradskiizdavačko-grafičkizavod.
7. Ivić, M. (1983). *Pravci u lingvistici*. Ljubljana: DržavnazaložbaSlovenije.
8. Kaler, Dž. (1980). *Sosirosnivačmodernelingvistike*. Beograd:Beogradskiizdavačko-grafičkizavod.
9. Sosir, F. (1969). *Opštalingvistika*. Beograd: Nolit.
10. Škiljan, D. (1985). *Pogled u lingvistiku*. Zagreb: Školskaknjiga.